

Stosunek ludności arabskiej do psów

MARIUSZ Z. FELSMANN, MIROŚLAWA FELSMANN*, JÓZEF SZAREK**

Wojskowy Ośrodek Medycyny Prewencyjnej, ul. Gdańska 147, 85-915 Bydgoszcz

*Katedra i Zakład Pedagogiki Pielęgniarskiej Wydziału Nauk o Zdrowiu AM, ul. Techników 3, 85-801 Bydgoszcz

**Zakład Weterynarii Sądowej i Administracji Weterynaryjnej Wydziału Medycyny Weterynaryjnej UWM, ul. Oczapowskiego 13, 10-719 Olsztyn

Felsmann M. Z., Felsmann M., Szarek J.

Attitude of Arabs to dogs

Summary

Nowadays, thanks mainly to the media, a rather distorted view about Arabic Muslims has been presented in our society. It is very difficult to understand certain aspects of the behavior of the inhabitants of the Middle East due largely to a complete lack of common knowledge about their religion and traditions. Contrary to Christianity, Islam is not only a religion, but contains very important rules about life and belief in Koran and hadith, which create Sunna. These describe some specific ways of behavior. Arab's attitude to dogs is quite different from ours but is not a manifestation of their cruelty. It is sanctioned by religious obligation, tradition and geographic and climatic conditions. The authors of the paper attempt to explain how the conditions governing the attitude of Arabs to dogs have been created and that they are still alive within their culture.

Keywords: dog, Arabic people, Islam

Informacje o krwawych zamachach terrorystycznych dokonywanych przez ekstremistów islamskich oraz o wojnach w krajach muzułmańskich docierające do nas za sprawą mediów są wybiórcze i często prowadzą do wytworzenia w naszym kręgu kulturowym stereotypu – Arab to terrorysta. Niedobór profesjonalnych opracowań o islamie dostępnych w języku polskim wpływa na opieranie wiedzy o tej religii i kulturze na podstawie relacji telewizyjnych i prasowych, co ugruntowuje ten negatywny stereotyp. Taki stan rzeczy oparty na fobiach i braku rzetelnej wiedzy nie służy wzajemnemu poznaniu i zrozumieniu. Wśród wielu zachowań z życia codziennego tych ludzi dla nas niezrozumiałych i często potępianych jest, trudne do zaakceptowania przez nas, podejście arabskich muzułmanów do psów. Zagadnienie to jest szczególnie interesujące z uwagi na tolerowanie przez nas i Arabów krańcowo odmiennych zachowań w stosunku do wymienionych zwierząt (2, 5, 8, 12-13, 15-18).

Wiadomo, że jednym z kryteriów humanitaryzmu, jest wrażliwość na ból i cierpienie innych, w tym również zwierząt. Taki pogląd wyraźnie krystalizuje się w naszej rzeczywistości. Przykładem odzwierciedlającym jego ugruntowanie w powszechnej świadomości jest chociażby oburzenie społeczne na próby liberalizacji ustawy o ochronie zwierząt. W naszym kraju zwierzęta towarzyszące, w tym zwłaszcza psy, postrzegane są prawie wszędzie poprzez pryzmat przyjacielskich stosunków. Wrażliwość nie pozwala nam na zaakceptowanie czy też na tolerancję wobec zachowań będących w sprzeczności z naszą tradycją i prawem (4, 5, 8, 13-18), czego przykładem są zaskakujące, a nawet szokujące swoiste polowania na idące poboczami psy urządzone w krajach Bliskiego Wschodu przez miejscowych kierowców, szczególnie na mniej uczęszczanych drogach. Podobne odczucia występują, kiedy widzi się dzie-

ci obrzucające kamieniami wychudzone psy zbliżające się do zabudowań. Te licznie napotymane sytuacje i zdarzenia jeszcze bardziej drastyczne, w których psy stają się ofiarami, znane autorom z autopsji, skłaniają do zastanowienia się nad powszechnością tego zjawiska i jego przyczynami.

Zjednoczenie przez proroka Mahometa plemion Beduinów jako wyznawców nowej religii nie oznacza, że Arabowie na Bliskim Wschodzie stanowią jednolitą społeczność. Z drugiej jednak strony islam stanowi podstawę zachowań swoich wyznawców. Życie, zarówno religijne, jak i świeckie reguluje Koran (jako księga objawiona) oraz hadisy – opisy precedensów i wypowiedzi Mahometa oraz relacje dotyczące jego czynów (1, 3, 7, 11-12). Warto też wiedzieć, że hadisy stanowią podstawę tradycji czyli sunny. One też są swoistymi instrukcjami nakazującymi określone zachowania w różnych sytuacja życiowych.

Chociaż hadisy, podobnie jak sury Koranu, zaczęto spisywać jeszcze za życia Mahometa, to jednak w kształcie znanym współczesności powstały wiele lat po jego śmierci, dlatego też istnieje po kilka, a czasem więcej wersji tych samych przesłań. Najbardziej znanymi badaczami hadisów, którym zawdzięcza się możliwość korzystania z ich mądrości, jest żyjący w IX wieku Al-Buchari (właściwie Abu Abdullah Muhammad ibn Ismail ibn Ibrahim ibn al-Mughira al-Ja'fai) oraz jego uczeń Sahih Muslim (właściwie Abul Husain Muslim bin al-Hajjaj al-Nisapuri). Mistrz zebrał ponad 9000 przekazów i uznał za prawdziwe jedynie 2602, porządkując je w 93 księgach (Kitab) opisujących najważniejsze dziedziny życia. Uczeń zapoznał się z aż 300 000 przekazów i za prawdziwe uznał około 4000 hadisów, porządkując je w 43 księgach.

Autorzy, w większości przypadków, korzystali z tłumaczeń hadisów z oryginału na język angielski zaczerpniętych ze stron internetowych Uniwersytetu Południowej

Kalifornii w Los Angeles (<http://www.usc.edu/dept/MSA/reference/searchhadith>, <http://www.usc.edu/dept/MSA/fundamentals/hadithsunnah/bukhari/>, <http://www.usc.edu/dept/MSA/fundamentals/hadithsunnah/muslim/>, <http://www.usc.edu/dept/MSA/fundamentals/hadithsunnah/abudawud/>, <http://www.usc.edu/dept/MSA/fundamentals/hadithsunnah/malik/>).

Z tego źródła pochodzą też hadisy spisane przez dwóch innych badaczy słów proroka – żyjącego w VII w. Malika (Malik ibn Anas bin Malik ibn Abu Amir Al-Asbahī) oraz starszego o ponad sto lat Abu-Dawuda (Abu-Dawud Sulaiman ibn Al-Aash'ath Al-Azdi as-Sijistani).

Poszczególne przekazy ze zbiorów tych czterech autorów (niestety, nie zachowały się w całości) w literaturze przyjęło się cytować podając autora zbioru, numer książki i numer kolejnej relacji (np.: Sahih Muslim, 24: 5250), jedynie u Buchariego dodatkowo na pierwszym miejscu podaje się numer tomu (np. Al-Buchari: 1, 9, 486).

W księdze objawionej, jaką stanowi dla Muzułmanów Koran jest tylko jedna wzmianka o psie. Natomiast w hadisach znajduje się wiele nakazów i zakazów dotyczących psa, jak też porównań do tego zwierzęcia (1, 3, 7, 11, 12).

Najbardziej znany i najczęściej cytowany hadis odnoszący się do psów mówi, że „kto trzyma psa nie po to, by mu służył w łowach, pilnowaniu bydła i ziemi, ten każdego dnia traci karat z należnej mu nagrody od Boga za dobre czyny” (Bukhari: 3, 39, 516; 7, 67, 389-391, Malik: 54, 54.5.12-13, Muslim: 010, 3815-3824; 010, 3827-3828) (3, 12). Zdanie to można napotkać w różnych modyfikacjach, jednakże istota tego tekstu jest jednoznaczna – pies może jedynie służyć. Nie można go utrzymywać jako zwierzę towarzyszące. To ostrzeżenie w różnych wersjach jest bardzo mocną przestrożą dla ludzi ufnych bezgranicznie w rajskie życie po opuszczeniu ziemskiego padółu. W innym hadisie, podawanym również w wielu wersjach mówi się, że aniołowie łaski nie odwiedzają domów, gdzie przebywają psy lub gdzie znajdują się obrazy czy rzeźby przedstawiające istoty żywe (Abu-Dawud: 1, 0227; 32, 4140; 32, 4146, Buchari: 4, 54, 448; 4, 54, 450; 4, 54, 539; 5, 59, 338; 7, 72, 833; 7, 72, 843, Muslim: 024, 5246; 024, 5248-5250; 024, 5254) (11). W tym kontekście nie powinno dziwić oburzenie świata arabskiego na poczynania żołnierzy brytyjskich dokonujących przeszukań w domach Irakijczyków z wykorzystaniem psów. Podobnie zgodnie z inną relacją aniołowie nie wędrują wraz z tymi, którzy mają ze sobą psy lub dzwonki (Abu-Dawud: 14, 2548, Muslim: 024, 5277). Wy tłumaczenie szkodliwego wpływu dzwonek znajduje się w relacji wskazującej, że jest to instrument szatana (Abu-Dawud: 34, 4218). Należy też wiedzieć, że modlitwa dla muzułmanina jest nieważna, jeżeli podczas jej odmawiania przed modlącym przejdzie pies lub kobieta (Abu-Dawud: 2, 0703-0704, Buchari: 1, 9, 490; 1, 9, 493, Muslim: 004, 1032; 004, 1034). Wiele przekazów nakazuje wprost zabijanie psów, podobnie jak wron, węży, skorpionów i szczerów. Inne relacje zwalniają z tego nakazu właścicieli psów użytkowych, a jeszcze inne mówią tylko o konieczności zabijania psów czarnych. Łagodniejsze cytaty z Mahometa ograniczają ten nakaz do psów mających dwie czarne plamki na oku, te najłagodniejsze mówią jedynie o psach wściekłych (Abu-Dawud: 10, 1844, Buchari: 3, 29, 54-55; 4, 54, 531-532, Muslim: 007, 2717-1719; 007, 2721; 007, 2723-2729; 007, 2731; 010, 3812).

Hadisy nakazują również zabijanie psów przychodzących z kobietami z pustyni. Ten przekaz ma też wersję mówiącą o konieczności zabijania jedynie psów czarnych z dwoma kropkami na oczach, bo w takich psach mieszka diabeł (Abu-Dawud: 16, 2840; Muslim: 010, 3813).

Islam zabrania handlu psami. Korzyści ze sprzedaży tych zwierząt porównywane są z tymi czerpanymi z lichwy czy prostytucji. Islam dopuszcza jedyny wyjątek transakcji kupna-sprzedaży, kiedy nabywa się psa ułożonego do polowań. W takich okolicznościach opłatę pobiera się za szkolenie, a nie za zwierzę (Abu-Dawud: 23, 3414; 23, 3421; 23, 3472; 23, 3475; 23, 3477; 27, 3798, Buchari: 3, 34, 299; 3, 34, 439; 3, 34, 439-440; 3, 36, 482; 7, 63, 258; 7, 71, 607, Malik: 31, 31.29.68, Muslim: 010, 3803; 010, 3805-3806; 010, 3811). W praktyce psy łowcze trzymane były przez możnowładców i często były przedmiotem mile widzianych darów, podobnie jak ptaki łowcze, utensylia myśliwskie czy elementy uzbrojenia (12).

W hadisach znajduje się też wiele porównań do psów, w których zwierzęta te stawiane są w niepocholebnych rolach. Mówi się na przykład, że ten, kto daje prezent, a potem go odbiera jest jak pies połykający swoje wymiociny (Buchari: 3, 47, 791-792; 4, 52, 247; 9, 86, 105, Malik: 17, 17.26.50, Muslim: 012, 3949-3950; 012, 3955; 012, 3957; 012, 3960).

Chociaż podane przykłady słów proroka Mahometa, jak też opisy jego zachowań, przekazane w hadisach mogą wydawać się zabobonne i niezrozumiałe, to jednak warto pokusić się o próbę ich wyjaśnienia, mając na uwadze fakt, że często zakazy i nakazy religijne były podyktowane obserwacjami z życia. Przede wszystkim należy nadmienić, że teksty zawierające te swoje „instrukcje postępowania” narzucają pytanie, skąd wzięła się tak agresywna i zdawałoby się niehumanitarna postawa człowieka wobec psa w kręgu wyznawców islamu. Otóż nakaz zabijania psów można wywieść (za sprawą hadisu) z Medyny, gdzie waleśające się i często wściekłe psy stanowiły utrapienie mieszkańców (Malik: 45, 45.2.8). Również inne ludy na Bliskim Wschodzie (w tym Żydzi) odnosiły się z niechęcią i bojaźnią do psów (12).

Tak więc zabijanie psów, szczególnie bezpańskich, mogło być nakazem praktycznym. Wszakże i dzisiaj w naszym kraju, w niektórych miastach sfory bezdomnych psów stają się niebezpieczne dla ludzi, a niektóre z takich stad czynią spustoszenie wśród zwierząt łownych (4, 13, 15). Ponadto w czasach rodzenia się islamu (od VII wieku naszej ery) strach przed wściekłą psą był bardzo duży, a przypadki jej występowania nie były rzadkie. Należy też uwzględnić fakt, że rany kłusane zawsze goją się trudno, a w czasach, kiedy brakowało antybiotyków, zakażenia tych ran często było przyczyną śmierci (6). Wy tłumaczeniem konieczności zabijania psów przybywających z pustyni może wynikać z faktu niewiadomego pochodzenia tych zwierząt, niosących potencjalne zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi. Rangę problemu podkreśla fakt, że w rejonie świata, gdzie rodził się islam, pustynia otaczała zewsząd siedziby ludzkie. Natomiast w odróżnieniu od psów bezdomnych psy użytkowe były znane właścicielom i nie stanowiły tak wielkiego niebezpieczeństwa.

Strach przed pogryzieniem przez psy, szczególnie te nieznanne, był na obszarze zajmowanym obecnie przez kraje arabskie powszechny. U Babilończyków można znaleźć

zakłęcie mające służyć obronie przed psami – „...Niesie swe nasienie w pysku. Gdzie ugryzie zostawia swe potomstwo...” (12).

Należy też zwrócić uwagę na nakaz hadisu mówiący o konieczności siedmiokrotnego umycia przedmiotów polizanych przez psy, w tym przynajmniej raz przy użyciu piasku (Malik: 2, 2.6.36, Muslim: 002, 0546; 002, 0548-0552). Jest on świadectwem wiedzy płynącej z obserwacji, zrozumienia zjawisk i praktycznego sposobu ich wykorzystania w zapobieganiu chorobom. Czy nie są to przypadkiem nakazy higieniczne ubrane w przypowieści, chociażby o aniołach łaski, które stanowią jedynie tylko silny pretekst do ochrony przed chorobami, w tym przypadku odzwierzęcymi? Pomijając wściekłość i pokąsania, psy są żywicielami pośrednimi wielu pasożytów, a i przebywające na nich owady przenoszą wiele groźnych chorób, jak chociażby robaczyce, czy nie występującą w naszym kraju leiszmaniozę (9, 10). Chociaż dokładnie nie wiadomo, co przyświecało Mahometowi, kiedy mówił o aniołach nie wchodzących do domu, gdzie są psy, to jednak w ostatnich wiekach pierwszego tysiąclecia, na terenach, o których mowa, ten zakaz miał na pewno wymiar profilaktyczny. Warto też zauważyć, że na ubogich w wodę obszarach słowa proroka nakazywały Arabom przestrzegania zasad higieny (przynajmniej raz w tygodniu kąpiel i mycie zębów) (11)!

Nakaz zabijania psów, jak również myszy, skorpionów, czy węży nie musi wynikać li tylko z uprzedzeń Mahometa i jemu współczesnych. Skorpiony i węże zawsze stanowiły i stanowią niebezpieczeństwo dla życia człowieka, a myszy i szczury – to rezerwuar chociażby salmonelloz i, za sprawą pcheł, nosiciele tak groźnej dżumy (9).

Interesujące są też hadisy wnoszące przestrogi i instrukcje dotyczące zjadania zdobyczy upolowanej lub aportowanej przez psy i ptaki łowcze. Hadisy zabraniają zjadać zdobycz w przypadku jej uszkodzenia, jeżeli podczas polowania znikła z oczu łowcy, nawet jeżeli została aportowana przez psa należącego do myśliwego. Ten sam zakaz dotyczy również przypadków, kiedy zdobycz została polizana lub wzięta w pysk przez inne nieznanne psy (Abu-Dawud: 16, 2845-2846; 16, 2850, Bukhari: 1, 4, 175; 3, 34, 270; 7, 67, 384-385, Malik: 20, 20.24.87; 25, 25.1.5-5a; 25, 25.2.7-8/, Muslim: 021, 4732-4734; 021, 4737; 021, 4741; 021, 4743).

Islam jest religią dążącą do harmonii ze światem zewnętrznym i jeżeli nawet znajdują się w nim przesłania Mahometa nakazujące zabijanie wybranych gatunków zwierząt, to fakt ten można uważać raczej za następstwo przynależnego człowiekowi biocentryzmu niż uleganie niskim pobudkom (5).

Religia ta zabrania pastwienia się nad innymi istotami żywymi. Hadisy zawierają wiele przykładów zabraniających fizycznego znęcania się nad zwierzętami. Świadczy o tym chociażby przykład pochwalenia przez Allacha podróżnego, który napoił spragnionego, bezsilnego psa, czy też kara w postaci piekła dla kobiety głodzącej kotkę (Bukhari: 1, 4, 174; 3, 40, 551; 3, 43, 646; 8, 73, 38, Malik: 49, 49.10.23, Muslim: 026, 5577-5579) (3, 11). Nie można też pominąć zakazu psychicznego znęcania się nad zwierzęciem, co dla wielu współczesnych Europejczyków może być wielkim zaskoczeniem. Wiadome jest, że Mahomet spytał kiedyś człowieka trzymającego między nogą owcę

i ostrzącego jednocześnie nóż: „dlaczego zabijasz ją dwa razy?” (3).

Poszukując źródeł stosunku Arabów do psów należy też odbyć wędrowkę na południową i południowo-zachodnią część Półwyspu Arabskiego – miejsce rodzenia się islamu. Tereny te graniczyły na północnym wschodzie z Persją (Iranem) rządzoną przez Sasanidów, gdzie żyli wyznawcy zaratusztranzizmu, dla których pies był zwierzęciem świętym. W rytuale pogrzebowym zaratusztran specjalnie szkolone psy ogryzały kości zmarłych, co bardzo nie podobało się muzułmanom. Po śmierci Mahometa jego następcy, pierwsi kalifowie, dokonali podboju królestwa Sasanidów i traktowali zaratusztran z wielką pogardą. Następstwem tego stało się między innymi okrutne traktowanie psów. Jest też wysoce prawdopodobne, że neofici przechodzący na islam chcąc przypodobać się najeźdźcom poprzez złe traktowanie psów wyrażali odrzucenie wiary przodków i podkreślali swoją gorliwość (2, 7).

Opisane fakty nie wyczerpują złożonego wpływu tradycji, nakazów religijnych oraz uwarunkowań klimatycznych i geograficznych na stosunek współczesnych Arabów do psów, jednakże pozwalają na zrozumienie określonych zachowań tych ludzi. Chociaż z naszego punktu widzenia ich czyny wzbudzają dezaprobatę – to jednak w świetle opisanych uwarunkowań religijno-tradycyjnych nie stanowią podstaw do przypisywania im zachowań okrutnych. Co więcej, obecnie są przykładem przestrzegania zasad wyznawanej wiary.

Piśmiennictwo

1. Bielawski J.: Koran. PIW, Warszawa 1986.
2. Boyce M.: Zaratusztranie. Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1988.
3. Danecki J.: Mahomet. Mądrości proroka. Wyd. Akadem. Dialog, Warszawa 2000.
4. Felsmann M. Z.: Problemy z bezdomnymi psami i kotami na obszarach administrowanych przez Ministerstwo Obrony Narodowej, [w:] Szarek J., Babińska I. (red.), Człowiek wobec bezdomnych zwierząt – prawo, a rzeczywistość. Zakład Poligraficzny UWM, Olsztyn 2003, 44-48.
5. Hull Z.: Podstawy troski o dobro zwierząt, [w:] Szarek J. (red.), Człowiek wobec bezdomnych zwierząt. Zakład Poligraficzny UWM, Olsztyn 2002, 21-23.
6. Ibn Munkidh U.: Księga pouczających przykładów. Ossolineum 1975.
7. Jordan M.: Islam – historia religii i kultury. Świat Książki, Warszawa 2004.
8. Kalabis K.: Zwierzęta bezdomne w aspekcie prawa niemieckiego, [w:] Szarek J. (red.), Człowiek wobec bezdomnych zwierząt. Zakład Poligraficzny UWM, Olsztyn 2002, 69-73.
9. Kassur B., Januszkiewicz J.: Choroby zakaźne i inwazyjne. PZWL, Warszawa 1985.
10. Kornas S., Nowosad B., Skalska M.: Zagrożenie tęgoryjcami psów w schronisku dla bezdomnych zwierząt. Medycyna Wet. 2002, 58, 291-294.
11. Kozłowska J.: Mahomet. O małżeństwie, kupcach i dobrym wychowaniu. Wyd. Akadem. Dialog, Warszawa 1999.
12. Milczarek S.: Kultura łowiecka w świecie islamu. Wyd. Akadem. Dialog, Warszawa 2002.
13. Monkiewicz J.: Aspekty obecności psów w życiu człowieka w minionych wiekach i dziś. Mat. Konf. Etyczne i prawne aspekty ochrony dobrostanu zwierząt. Wrocław 2001, s. 122-133.
14. Przeździecka D., Szarek J.: Analiza aspektów praktycznych i teoretycznych eutanazji. Magazyn Wet. 2000, 9, 48-50.
15. Radecki W.: Problemy prawne współistnienia ludzi i zwierząt w miastach. Mat. Konf. Nauk. Etyczne i prawne aspekty ochrony dobrostanu zwierząt, Wrocław 2001, s. 94-106.
16. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 21 stycznia 1999 r. w sprawie szczegółowych warunków weterynaryjnych wymaganych przy organizowaniu lub urządzaniu targów, spędów i wystaw zwierząt oraz prowadzeniu schronisk dla zwierząt (Dz. U. Nr 9, poz. 84).
17. Truszczyńska M., Szarek J., Felsmann M. Z.: Etyczne i prawne zobowiązania lekarza weterynarii wobec bezdomnych zwierząt w Polsce. Medycyna Wet. 2003, 59, 354-358.
18. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 1997 r., Nr 111, poz. 724, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 113, poz. 715, z 2000 r. Nr 12, poz. 136, z 2001 r. Nr 3, poz. 21 i Nr 111, poz. 1194 oraz z 2002 r. Nr 135, poz. 1141).

Adres autora: plk dr n. wet. Mariusz Z. Felsmann, ul. Gdańska 147, 85-915 Bydgoszcz; e-mail: emzetef@wp.pl